

P. H. MULLER

EEN ZENDELING IN NEDERLAND

Er leeft onder ons, kerkelijke gelovigen, nog al eens de mening, dat „Zending” een arbeid is, die de Kerk in Afrika, Indië of China verricht. Dat Zendingswerk evenwel óók hier in Nederland werd en wordt gedaan zien velen evenmin als zij ervan doordrongen zijn, dat de Zendingarbeid niet maar een aangelegenheid is van speciaal opgeleide en door de Kerk officieel uitgezonden mannen, die daartoe altijd een zekere roeping moeten gevoelen. Wanneer de Kerk Zending drijft betekent dit, dat *wij allen*, ieder in zijn eigen omstandigheden en op zijn eigen plaats en gebied getuigende moeten zijn; wanneer de Kerk Zendingswerk doet, geschiedt dit omdat zij geen *Kerk* zou zijn indien zij dat naliet.

Overal waar Christus door Zijn Geest nieuw leven in mensen wekt, bewijst dat nieuwe leven zijn realiteit in het werk der Zending, dat met twee woorden scherp valt te omschrijven: het is getuigen en redden.

Op de volgende bladzijden willen we iets vertellen van het leven van een man, die pas het vorige jaar in ons eigen land overleden is en wiens grootheid hierin bestond, dat hij deze dingen begreep en in zijn eigen leven in praktijk bracht. En wij doen dat voor onze lezers om hen op de meest overtuigende wijze duidelijk te maken, wat ook *hun eigen* taak en roeping als gelovigen behoort te zijn. Maar tevens om hen te laten zien, dat God niet slechts is een God van het verleden en van de historie, doch dat het geloof in Zijn macht en kracht nog dagelijks en hier onder óns werkzaam is in mensenharten; dat Hij *vandaag* nog altijd als voor tweehonderd of tweeduizend jaar, mensen roept en bekwaamt tot een taak en hen in staat stelt om letterlijk alles te verlaten en op te geven om die roep te volgen en die arbeid op zich te nemen, gehoorzaam en trouw.

Op 14 December 1878 werd in de Gelderse gemeente Voorst Willem de Weerd geboren, de zoon van een arme boer en zijn vrouw, die weliswaar tot een oud geslacht behoorden, doch, als zovele Gelderse boeren, moeite hadden om rond te komen. Hij was nog maar een kind van twee jaar, toen zijn moeder overleed en de jongen moest dus zijn jeugd dóór zonder de bijna onontbeerlijke liefde en zorg van deze vrouw.

Vader De Weerd was een alleszins vroom en kerkelijk man, dat moet gezegd, maar hij voelde toch niets voor de begeerte van zijn zoon om predikant of zending te worden. Toen de jongen, na het bijwonen van zekere kerkdienst, dan ook die

wens tegenover hem uitsprak, maakte hij hem spoedig duidelijk, dat de akker der wereld wél groot mocht zijn en de arbeiders weinige, doch dat het land bij de boerderij voorlopig nog alle kracht en inspanning opeiste, eenvoudig omdat men van de opbrengst dáárvan leven moest.

Willem wist evenwel wat hij wilde. Van de verkregen toestemming om in zijn vrije uren les te nemen bij een predikant in de buurt maakte hij dankbaar gebruik en wanneer hij de akker ging ploegen nam hij zijn leerboek onder de arm mée. Waar hij het werk begon las hij de eerste zinnen van zijn les, legde het boek neer, overdacht de inhoud al ploegende en ging tot de volgende alinea over zodra hij weer bij zijn uitgangspunt terug kwam. Thuis had hij naast de deel een klein hokje, waar hij meestal tot diep in de nacht studeerde.

Enige jaren later kwam de oproep tot de militaire dienst en de stevige, blozende boerenjongen werd Gele Ridder. Maar zelfs de zware dienst kon zijn ijver niet breken en zijn wil niet temmen; terwijl zijn kameraden hem uitlachten omdat hij „fijn” was of bespotten omdat hij bad, studeerde *hij* Latijn. En toen hij zijn uniform weer uittrok kende hij de grammatica op zijn duimpje!

In 1903 deed De Weerd voor het Classicaal Bestuur te Arnhem het examen voor godsdienstonderwijzer, waarvoor hij drie jaar gewerkt had en slaagde. Zijn vader woonde toen in Twello en Willem trok er in zijn vrije avonden en tijdens de week-ends op uit om in de buurtdorpen verenigingswerk te doen, Bijbellezingen te houden en godsdienstoefeningen te leiden.

Misschien zou hij met deze arbeid en in deze vertrouwde omgeving nog lang met zegen werkzaam hebben kunnen zijn, indien hij niet op zekere dag uit Klazienaveen-Noord, ergens achter in Drente, de uitnodiging had ontvangen om daar een spreekbeurt te vervullen. Dadelijk begreep de jongeman, wat dat betekende: men zou hem, na hem gehoord te hebben, kunnen verzoeken, dáár een benoeming aan te nemen. Maar dáárvóór gevoelde hij al bij voorbaat niets. Want eerstens moest je Klazienaveen op de kaart zoeken en lag het in een zéér afgelegen hoek van het vaderland en ten tweede, kwam je daar in een streek van water en turf, turf en water terecht, 'n heel ánder land dan Gelderland was. Wie woonde er eigenlijk in Klazienaveen en hóe leefde men daar? In verre omtrek was er van een stad of een dorp niet eens sprake; kende men er slechts „koloniën”, nederzettingen. De polderwerkers en veenafgravers, die daar woon-

den leefden in keten of, wat heel wat meer voorkwam, in plaggenhutten en er waren niet weinige proletariërs, die feitelijk meer in de grond woonden dan erop! Er viel daar geen droog brood te verdienen, men dronk er flink van wat nog aan loon werd gebeurd en het morele peil der bevolking was laag. Wie ging er nu naar Klazienaveen!?

Driemaal werd De Weerd uitgenodigd en de toenmalige directeur van de veencomplexen, een man uit Groningen, voegde zijn verzoeken bij die van de veenbaas. Want beide mannen begrepen, hoe nodig het was, dat daár, juist daar het Evangelie werd verkondigd en dat dit geschiedde door iemand, die er maar niet net lang genoeg bleef tot hij wat beters had gevonden — wat niet zo heel moeilijk was — doch door iemand, die zich inzette omdat hij roepingsbesef, omdat hij Zëndingsbegrip had. Omdat hij moest, moest getuigen en redden. Daarom schreef de directeur kort en scherp, dat de eerste taak van hem, die hier kwam was, de mensen uit de kroeg en in de kerk te krijgen. Dat was Christelijk realisme.

Een ander staaltje daarvan gaf de man, die in Emmer-Compascuum pionierde, toen hij de Weerd mededeelde, dat zijn benoeming erdoor was. Op een Zondagsschoolplaatje (rode roos plus Bijbeltekst, u weet well) schreef hij: „...alsdat gij met meerderheid van stemmen benoemd zijt...” De tekst bij de roos was die van Psalm 56:10b: „Dit weet ik, dat God met mij is.”

Wat zou de jonge boerenzoon doen? Hij had nooit gedacht, dat de akker der wereld waarop hij wenste uitgezonden te worden als Zending, te vinden was in de buurt van de Duitse grens en bestond uit een kale, onafzienbare heidevlakte met hier en daar een keet of een hut als enige stofage! Misschien had de verbeelding zijner jongensjaren hem gezien als een beroemd kanselredenaar in de propvolle hoofdkerk van een grote stad, of, als Zending in een fijnwit tropenpak, met de flatterende helm op het hoofd, in de schaduw van een decoratieve palm! De wijngaard des Heren in Klazienaveen-Noord. Dát was heel wat anders! Maar hij ging. En op 3 April 1904 ving hij zijn arbeid aan, biddend, vol ijver en met een blijmoedig optimisme. Immers zijn intree-tekst was die van het Zondagsschoolplaatje...

Hebt u er enig idee van, hoe hij begon? In zijn dagboek tekent hij er iets van aan: „Begonnen in 1904 met één Bijbel in de hele kolonie, 60 % analphabeten, drie lidmaten.”

Ge moet u voorstellen, dat De Weerd een houten keet tot kerk had, dat ook zijn pastorie een houten keet was, ergens midden op de hei. Dan moet ge weten, dat het daar 's zomers láát, maar 's winters erg vroeg aardedonker werd; dat de wind er kon gieren en bulderen, de zon er kon branden; dat de weinige wegen zó papperig en onbegaanbaar werden in het slechte seizoen, dat je eigenlijk baggerlaarzen nodig had; dat De Weerd, wanneer hij in 't donker naar buiten keek, hoogstens heel in de verte het flauwe lichtschijnsel waarnam uit het huisje van zijn naaste buur. Maar óók moet ge dan

Arme van geest

Men schold hem grof voor idioot,
Onnooz'le hals en vreemde gast.
Maar hij deed niemand overlast,
En matte stoelen voor zijn brood.

Hij rookte Zondags een sigaar,
En stapte kregel naar de kerk.
Psalmzingen was zijn liefste werk,
Al klonk het soms een beetje raar.

En dikwijls kwam hij mij op zij
Om te vertellen van de preek,
Terwijl hij schichtig rond zich keek,
Beducht voor spot en plagerij.

Maar nu zijn kinderhart bezweek
(Derzulken is het Koninkrijk)
Weet hij zich eeuwig vrij en rijk,
Verlost van vrees en laffe streek.

JAN VISSER

weten, dat wél tijdens zijn eerste godsdienstoefening het gehoor omvangrijk was — een 150 mensen — doch dat het gedurende de volgende weken en maanden zienderogen slonk tot het vaak niet meer dan tien of vijftien mannen en vrouwen bedroeg. In de zomer bleven de mensen weg omdat er dan van 's morgens twee of drie uur tot het wéér donker werd, in de venen zó zware arbeid verricht moest worden door allen zonder onderscheid, dat de lieden te moe waren om zich nog behoorlijk te bewegen als 't Zondag werd. In de winter omdat de wegen eenvoudig niet begaanbaar waren en 't weer doorgaans ook te slecht bleek.

Bij dit alles kwam het reeds genoemde analphabetisme van de bevolking. Dat betekende voor de Evangelist, dat hij, éér het Catechisatieonderwijs kon aanvangen, de kinderen, die het volgen wilden, vóóraf moesten leren lezen en schrijven.

De Weerd beproefde een Jongelingsvereniging te stichten. Doch de knapen, die tenslotte kwamen, vergiftigden de atmosfeer in de keet zó met hun stinkende pijpen, dat de Evangelist verzoeken moest, het roken te staken. De heren weigerden echter en paften door. Daarop was maar één antwoord: hij pakte een der belhamels resoluut bij de kraag en wierp hem naar buiten. Het roken werd opgegeven.

Voorlopig leefde De Weerd alleen. Zó alleen, dat hij 't er bij tijden benauwd onder kreeg. Hij veegde de vloer in zijn keet met een bezem, maakte zelf zijn bed op en kookte zijn eigen middagpotje. Hij studeerde er met de weinige boeken, die hij bezat, kocht of leende, hij ontving er zijn leerlingen en maakte er zijn preken. Lange uren wandelde hij van de ene plaggenhut naar de andere, deed huisbezoek onder omstandigheden en bij weersgesteldheden, waaronder menig ander ervoor bedankt zou hebben en kroop dan dikwijls woongelegenheden binnen door de enige opening, die ze bezaten en die zowel deur als raam als schoorsteen was. Bij de gesprekken, die hij dan voerde stuitte hij in de regel op een bijgeloof, zo intens en zo duister, dat hij er moedeloos onder werd, wanneer hij er aan dacht of dat alles nog wel ooit door het geloof in Christus zou kunnen worden overwonnen.

Zo verstreken de dagen, de weken, de maanden. De enige ontspanning, die hij zich veroorloofde waren de maandelijkse bijeenkomsten met de Evangelisten, die in dezelfde streken werkten. Meer had hij zich trouwens niet kunnen verschaffen, want het jaarsalaris, waarmede hij was begonnen bedroeg ongeveer evenveel als hetgeen een gemiddeld arbeider thans per maand ontvangt. En het bleek nóg minder dan beloofd en afgesproken was, want van de f 130.—, die de kleine gemeente beloofde bijeen te brengen kwam lange tijd maar f 45.— terecht!

Af en toe vroeg De Weerd zich in ernst af, of hij zijn arbeid wel werkelijk goéd deed. Want er werd nog al kritiek geöefend op zijn scherpe afkeuring van het drankmisbruik en meer dan één arbeider, die hem eerst niet ongenegen was, zei spoedig: wij willen ons door die kerel de wet niet laten voorschrijven! Wat denkt hij wel?

Hoe intussen zijn gezindheid was, lezen we in een zijner brieven uit die dagen. Daar luidt het

(op 18 Maart 1905): „Mijn bede tot Hem is om kracht om een ijverig, gewillig en getrouw middel te zijn om anderen uit de duisternis van onkunde, on- en bijgeloof te brengen tot het licht, dat in Christus is opgegaan, óók over de duisternis van Drente's oosthoek.” Een andere keer is hij wat somberder en dan schrijft hij aan een zijner vrienden: „Vertelde ik u, wat ik zag en hoorde en beleefde van drankellende, ruwheid, vechten, vloeken, ja, wat niet al? U zoudt verbaasd zijn. Meermalen gebeurt het, dat jongelui van de catechisatie of van de jongelingsvereniging weglopen naar een stille kroeg, 't Is haast om onder te bezwijken. Nacht is het nog en het schijnt wel of deze winter op geestelijk gebied nooit zal wijken...” „Ik heb in deze twee jaar meer tranen gestort, meer geworsteld en gebeden, ook meer vijandschap ondervonden dan in de overige 25 jaar...”

In 1905 ontmoette De Weerd het meisje, dat een jaar later zijn vrouw zou worden. Ze was onderwijzeres aan de kleine school van Klazienaveen en vóór zij met de Evangelist in het huwelijk trad, mocht hij eerst haar leidsman tot Christus zijn. Op één der eerste dagen van 1906 huwden zij en gedurende twaalf jaar was zijn echtgenote hem, ondanks haar zwakke gezondheid, tot een onwaardeerbare steun. De arbeid, die hij alleen begonnen was werd nu door haar meege dragen. Het inkomen was en bleef klein, véél te klein om de toenemende zorgen het hoofd te bieden, te meer omdat er altijd onvoorziene kosten en uitgaven waren.

Officiëel was De Weerd geen ambtsdrager in de Kerk en had hij ook geen titel; kwam het hem zelfs niet toe, Doop en Avondmaal te bedienen. Maar in feite moest hij Evangelie-verkondiger, zie-lehrer, sociaal-werker, paedagoog en zelfs arts tegelijk zijn. Al dat uiteenlopende werk vernipperde zijn toch waarlijk niet geringe krachten. Maar hij bezat één ding, dat hem telkens in staat stelde tot weer nieuwe inspanning en opoffering. Een groot kanselredenaar, een geleerde, een man van wetenschappelijke vorming was hij niet, De Weerd, maar hij bezat de liefde, die Christus hem in het hart had gelegd. Die deed hem eigen materiële wenssen, behoeften en noden voorbijzien en gering achten om de verpauperde veenarbeider een medeproletariër te zijn. Terwijl anderen er zorgvuldig voor waakten, vooral eigen belangen niet te schaden en er angstvallig voor zorgden, zélf niet te kort te komen, leed hij armoede, wilde hij ook niet anders, omdat hij éérst zó de gelegenheid had, daar in Klazienaveen-Noord het Évangelië te verkondigen.

Eerst in 1910 kon de Evangelist zeggen, dat de eerste, moeilijke jaren achter de rug leken. „Al zal er nog heel wat geleden en gestreden worden éér men zal kunnen zeggen: Klazienaveen voor Jezus! — wij gaan vooruit” schreef hij in die tijd. De Zondagsschool, die hij begonnen was bloeide, de geheelonthoudersvereniging toonde levensvatbaarheid en zelfs was er een zangvereniging opgericht. De catechisaties liepen goed en regelmatig; ze werden thans zélf ook bezocht in de maand Januari, een periode, die de jongens en meisjes tot dán toe liever benutten voor hun „credietavonden” en voor de slechte zedelijke gewoonten, die daarmee gepaard gingen.

Maar nu moest er vóórt-gearbeid worden! Nu dienden alle krachten te worden ingespannen om de kleine, groeiende kring zo mogelijk tot een gemeente te vormen; nu moesten haar een wérkelijk kerkgebouw, ook een pastorie, straks nog andere gebouwen worden geschonken.

Voor alles diende er een behoorlijke pastorie te komen. Gelukkig hielp in de eerste plaats de ontginningsmaatschappij „Klaziënaveen” financieel. Zij ving aan met het ten geschenke geven van een stuk grond en liet daarop het huis zetten. Het werd nog vóór Kerstfeest 1915 betrokken, midden in de eerste wereldoorlog en De Weerd had verkregen, dat óók in zijn studeerkamer een stookplaats werd aangebracht omdat anders, zoals hij de directeur der maatschappij schertsend opmerkte, de preken wel al te koud zouden kunnen worden.

Hoe zou men echter aan de f 45.000 komen, die voor de bouw van een kerk nodig waren? De Weerd wist het: hij maakte tijd vrij — iemand, die het druk heeft kan altijd wel tijd vrij maken! — om een boek te schrijven, waarin hij over de veenstreken en zijn arbeid daar vertelde aan het Nederlandse volk. Waarin hij dóór dat verhaal, belangstelling pookte te wekken voor de zaak van het Evangelie in een uithoek van het vaderland en waarin hij er ieder, die lezen kon, een duidelijke, eerlijke kijk op kon geven, wie de mensen waren, hoe ze leefden, arbeidden en dachten, met wie hij dagelijks verkeerde. En hij hoopte, dat dit boek géld opbrengen zou. Niet voor hém, niet ten behoeve van een stellig dringend nodige verbetering zijner eigen noodlijdende positie, doch voor de bouw der kerk, die het éérst nodig was.

Het boek trok, toen het verscheen, aanstonds enorme belangstelling. „De domineer van Turfland” werd een „best seller” en de netto opbrengst bedroeg niet minder dan f 10.000.—.

In 1922 werd de eerste steen gelegd van het gebouw, dat een half jaar later, op 11 Februari 1923, kon worden ingewijd. Wat een feest voor De Weerd en voor de kleine groep van vertrouwden en getrouwen rondom hem!

O, maar nú ging de Evangelist zeker niet rust nemen! Stellig zou hij daartoe wél aanleiding gevonden hebben; hij had het zeer nodig, tot zichzelf te komen. Want nog midden in de oorlog, in 1918, toen de Spaanse griep zo verschrikkelijk heerste, overleed zijn zeer geliefde vrouw, enige maanden pas nadat het echtpaar hun enige dochtertje aan de dood had moeten afstaan. Met zes jonge kinderen bleef de diepbedroefde, verslagen Evangelist achter. Alleen. In een kleine, groeiende gemeente. Met overstelpend veel werk. Met grote geld- en materiële zorgen. Hebben wij er enig idee van, hoe zwaar zijn lot was en hoe uiterst moeilijk zijn taak?

God hield hem vast en leidde hem. Bij Hem vond hij de kracht, die alléén maar baten kon.

Later hertrouwde hij, vond hij de vrouw, die bij zijn kinderen voor zover dat mogelijk was de plaats innam van de moeder, die heen ging. En De Weerd arbeidde voort. Wat hij doorleefde bewaarde hij in zijn gewonde hart en slechts zijn dagboek rept er met enkele, smartelijke zinnen van. Maar het werk ging voort. Van week tot week, van maand tot maand en van jaar tot jaar.

Zullen we er veel van zeggen? Heeft het nut,

stil te staan bij alle zorgen en moeiten, die de arbeid meebracht, doch die zich ook gevoelen deden bij de opvoeding en het opgroeien der kinderen? Wie er iets van weten wil leze het gedenkboek maar na, dat ná De Weerd's heengaan werd samengesteld.

Nog twee maal deed hij publiekelijk van zich horen. In 1923, toen hij zijn „Plaatjes en Praatjes uit Drente” uitgaf en in 1931 toen, twee jaar na zijn zilveren jubileum, het werkje „Gevangen Visschen” van de pers kwam. Waren de voordelen voor hém? Neen, evenmin trouwens nam hij een cent voor zichzelf wanneer hij stad en land afliep om voor zijn gemeente, zijn kerkgebouw, voor de school, voor de Evangelisatie, voor de noden der veenarbeiders, voor wat niet al, te collecteren. Hij liet zich van de deuren sturen en hij liet zich afsnauwen, ja, hij liet zich negeren en doodzwijgen. Wie wás hij eigenlijk, die man uit Drente?

Tussen zijn ambtswerk, zijn schrijverij, zijn collecteren door vond hij echter ook nog tijd om actief deel te nemen aan allerlei verenigingsleven en aan het streven, dat daarmee tot uiting kwam. De school vóór, het onderwijs áán het onvolwaardige kind had zijn hart, de Bond voor Evangelisatiën bezat zijn grote belangstelling en zo voort.

Willen we met een páár woorden zijn desillusies beschreven hebben? Misschien is het dan voldoende er aan te herinneren, dat drie maal zijn kerk werd leeg getrokken in de tientallen jaren, die hij er arbeidde. Eindhoven kwam op en de Philips-fabrieken zochten werkkrachten in Drente; Twente ontwikkelde zich en de daar zich uitbreidende textielindustrieën trokken arbeiders uit de veenstreken aan. In de mijnen werden gunstiger arbeidsvoorwaarden in uitzicht gesteld voor wie, uit het noorden, dáárheen wilde komen. Is het wonder, dat De Weerd soms zuchtte? Dat het hem tē veel werd? Dat hij moedeloos was? „Soms ben ik doodmoe. Van al het jachten, streven, werken, teleurstellingen, eenzaamheid, misverstand — en ik ken het gevoel van Elia onder de jeneverboom,” schreef hij.

In 1929 vierde de Evangelist zijn zilveren jubileum, ontving hij veler hartelijke sympathie, dank en vriendschap; geworden hem tal van eerbewijzen, mocht hij écht een fééstdag vieren. Wat zei hij er zelf van? „Enfin, we kwamen ook door de zegen heen, wat verdoofd, zoals zo dikwijls door smart, maar minder pijnlijk... God kent ons hart...”

Dát typeert de man, de Christen met één woord: God kende zijn hart. Dat wist hij, hield hij vast en bewaarde hij; daarom konden verdriet noch gunst van mensen hem meer op een dwaalspoor brengen.

We moeten eindigen. Waarom zouden we per sé de gehele levensgeschiedenis van deze Zendeling in Nederland navertellen? Hij was een beperkt, een zondig mens zoals wij allen zijn. Maar juist dáárom heeft zijn leven en zijn arbeid ons wat ernstigs te zeggen; daarom kán het ons pas wat voorhouden, wat als een eis voor ons dient te staan: wij moeten, in ons eigen, persoonlijke leven, zo zijn als hij was, zó vervuld van diezelfde geest, die hém bezielde. Van de Geest van Christus. Om te getuigen en om te redden.